

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA: ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNEŠTEV. 1:50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Na mejniku razdobj

V stiski teh časov razmišljamo o smislu svojega narodnega življenja. Kam vodi naša oot? Sibeč človek je zbezan, močan išče izhoda. Išče ga najprej v pogumni misli. Le iz nje se rodi velika odločitev in volja do dejanja. Neznosna nam je danes predstava, da bi bilo vse veliko razdejanje in vse gorje, ki je prišlo nad evropske narode, brez vsakega smisla, ali da bi pomenilo samo potrdilo nauka, da je pravica tam, kjer je moč. Nesprejemljiva nam je misel, da bi bili vsi vzori, v katere smo doslej verovali, in ki izhajajo iz globin socialnega bistva človeka, gole izmišljave in prazna gesla: vsa načela o občeločevskem pravu, o samoodločbi, o bratovstvu narodov. Ne moremo verjeti, da bi z današnjimi družbenimi in političnimi oblikami evropskega življenja propadle tudi trajne vrednote evropske kulture.

Poslušamo nauk, da je vojna zadnji nasledek notranjih nasprotij današnje družbe, da pomeni samo višek krize, v kateri se ta družba že davno nahaja. S tega vidika je vojna zlo, ki je moralo nujno priti, in pomeni dejansko le strašne porodne težave nove družbe. V tej razlagi je gotovo nekaj resnice, čeprav ne vsa resnica. Potrebna nam je vera, da se tudi iz zla rodi po neki nam nedoumljivi zakonitosti nekaj za človeštvo odrešilnega, nekaj kar pospeši njegov razvoji v višje, socialnejše oblike človeškega sožitja. Pripravljeni smo v to verovati, ne verujemo pa, da bi ustvarila nekaj trajnega, in da bi rešila katera koli velika, za človeštvo in sožitje narodov pomembna vprašanja.

Pač pa vojna taka vprašanja v vsej ostri ni postavlja, pač pa odkriva trhle in bolne strani v življenju narodov, odkriva notranje neskladnosti te družbe, odpira ljudem ob veliki preizkušnji oči za dejstva, za katera so bili poprej slepi, razdira neživljenjske miselne stavbe in pripravlja pot, da iz velikega spoznanja zore velike odločitve.

Ta vojna gotovo ni v ničemer enaka prejšnjim vojnám. Ta vojna pomeni že po svojem poteku ne glede na njen izid začetek konca starega, že zdavnaj v krizi se nahajajočega gospodarskega in socialnega reda v Evropi, ki smo ga tako radi istili z demokracijo. Istili smo ga z njo, ker smo zamenjali njeno notranjo vsebino z njeno v časovnih razmerah pogojeno pojavno obliko.

Težki krči spremljajo prehod stare družbe v novo. Pojavljale se bodo oblike, ki se bodo predstavljale kot nekaj dokončnega, čeprav bodo vseskozi prehodnega značaja. Mislim na oblike, kjer stopi državni kapital na mesto privatnega, državna podjetnost na mesto zasebne, kjer si država prilasti vse pravice na vseh področjih in izključi poleg sebe vsako drugo samostojno obliko občestvenega življenja, kjer bo ljudstvo samo stvar, ki jo državnik po svoji volji oblikuje. Računati moramo, da se pretirani individualizem izprevrne v nasprotno skrajnost. Vendar to ne more biti smisel hrepenenja po odrešitvi iz današnje družbene anarhije, ne more biti cilj tistih, ki hočejo, da pride delovno ljudstvo do svojih pravic. Red, kruh in varnost pomeni izgaranemu bitju vse, a nikdar se človek ne bo trajno zadovoljil z vlogo zgolj kolektivnega bitja. Človek kot osebnost in samostojna vrednota vendar ostane zadnji namen družbe. Osebnost svo-

boda, svoboda vesti, lastna odgovornost, morajo dobiti v novi družbi šele svoj polni pomen, enako kakor individualno življenje narodnih občestev. Mogoče so to sanje daljnje prihodnosti, a kaj bi bil človek brez hrepenenja in vere!

Pot, ki jo bodo prehodili narodi, bo različna, kakor je bila različna ob prehodu iz fevdalne v meščansko družbo. Različna bo zaradi svojevrstnosti življenjskih pogojev in neenake politične zrelosti delovnega ljudstva, kot tudi zaradi notranjega ustroja imperija, v katerega območju živijo. Razum-

ljivo je, da bodo mali narodi stali s svojimi simpatijami tam, kjer se jim obeta večja svoboda narodnega življenja, metode boja pa se bodo prilagojevale politični stvarnosti. To velja tudi za Slovence. Kakšna bo ta stvarnost jutri, tega ne vemo, o tem ta hip lahko samo ugibamo, vemo pa to, da nov, boljši svet ne bo nastal brez trdega, načrtnega dela, da bo to novo družbo pri nas koval naš človek in bo od njegove sposobnosti in pripravljenosti odvisno, kako se velika zamisel prenese v življenje.

Rud. Mencin.

Slovensko delovno ljudstvo na pragu nove dobe

Novo dogajanje v svetu je privedlo tudi slovensko delovno ljudstvo do spoznanja, da stojimo tik pred rojstvom novega reda v svetu. Ne mislimo toliko zemljepisnih sprememb, kolikor socialne in gospodarske. Novi red ne bo zaprt v političnih mejah in se tudi ne bo kazal posebno na političnih kartah; posegel bo v globino življenja ljudstev in vsakega posameznika.

Rojstvo novega sveta povzroča v človeških dušah veliko zmedo. Podirajo se stari vzori in upi, neznani nam je jutrišnji dan, velike množice preživljajo strahotno trpljenje — prave porodne bolečine nečesa velikega, ki prihaja.

In tudi slovensko delovno ljudstvo (kmečko in delavsko), ni bilo obvarovano pred duhovno zmedo. Pomešala sta se strah in up pred prihodnostjo. Zavedamo se, da smo prišli med kolesja narodov, da smo le majhen prašek v velikem dogajanju, ki nas vleče v neznano.

Kakšno bo to neznano za nas, danes ne moremo zatrdno reči. Mi o tem ne bomo odločali, kakor o svoji usodi ne odloča list, ki ga zagradi vihar. Usoda Evrope bo naša usoda.

Napačno pa bi storili, če bi se izročili usodi na milost in čakali. Tudi ne bi bilo prav, če bi zahtevali le od drugih

narodov in ljudstev, da doprinašajo žrtve in se bore za boljši red, mi pa bi po stari slovenski navadi hoteli le čakati pod hrusko in pobirati sadove drugih. Zavest povezanosti z usodo vseh evropskih narodov nam nalaga dolžnost, da obenem z njimi postavljamo danes osnove, jutri pa že morda stavbo nove Evrope — ki naj bo domovina bratovskega sožitja delovnega ljudstva vseh narodov.

Ob zgodovinskem dejstvu, da se danes ta dan podira stari liberalno-kapitalistični družabni red, se je tudi slovensko delovno ljudstvo začelo zavedati svoje naloge pri ustvarjanju novega reda. Zato opušča škodljivo brezglavost in zmedenost. V njem vstaja nova vera v prihodnost, ki naj bo taka, da zanjo tudi velike žrtve ne bodo pretežke.

Naše delovno ljudstvo se ne tolaži s preživelimi gesli, kakor je na primer vseslovanstvo. Bolj resnična in trdna vez bo družila ljudstva prihodnje Evrope: zavest skupne usode delovnega ljudstva vseh narodov. In v tej skupnosti bo tudi naš slovenski narod našel pogoje za neovirano narodno in kulturno življenje. Tu je tudi rešilna pot za naš narod. Morda bo ta pot polna trpljenja in težav, mogoče tudi polna obupa, toda po njej moramo prav zato, ker je — edina!

Tone Fajfar.

Polom Francije in njegovi nasledki

I.

Zavezniki, a najbolj Francija sama, so izgubili bitko Francije, kakor so jo Francozi sami imenovali. Brez pomena je postala Maginotova utrjena črta, obkoljena in ograjena od zadaj, črta, ki je bila ponos Francije in znamenje njene varnosti in moči. Padel je Pariz.

Sree Francije imenujejo Francozi svoje glavno mesto. Ne prihaja nam na misel, da bi hoteli jemati dobesedno take pripodobbe. Toda gotovo je, da pomeni Pariz za Francijo več, kakor druga glavna mesta drugim narodom: naravni nasledek strogega centralizma, ki vlada nad Francijo že dolga stoletja.

In ker pomeni Pariz za Francijo toliko, je morala biti tudi njegova zguba zanj tako usodna. Ko se je leta 1914 selila francoska vlada v Bordeaux in sedela vsi politiki z njo, je ostal stari ključovalec Clemenceau v Parizu. A Clemenceau je bil tisti, ki je tudi v svetovni vojni vztrajal in vodil Francijo k zmagi.

Padel je Pariz, padla je Reynauldova boj-

na vlada. Vlada generalov, ki je prišla za njo, je priznala poraz in zaprosila za mir...

II.

Ob takih usodnih zgodovinskih trenutkih je dobro pogledati na vzroke, ki so vodili v polom.

Poraz zaveznikov je bil tako nagel in tako hud, da ga v takem obsegu ni nihče pričakoval, brez dvoma tudi zmagovalci sami ne. Posebno pa ne tisti, ki je poznal na eni strani moč obeh vojskujočih se na-

sprotnikov, po drugi pa precej malo prikrivano pripravljane in oboroževanje Nemčije za to vojno, pripravljanje, ki je trajalo šest let in ki se je vršilo z veliko vztrajnostjo in odločnostjo.

In tako so zaradi svoje slabe pripravljenosti izgubili bitko — namenoma ne pravimo vojno. Zgubili so jo kljub svoji večji obrambni sili, ki je niso znali organizirati, zgubili kljub svojemu bogastvu, ki bi jim bila zlahka dala, da bi bili z mnogo manjšimi žrtvami za državljana, kakor jih je nalagal nasprotnik svojim podložnikom, lahko korakali v oborožbi pred njim. Zgubili so jo — zmagovalci v prejšnji vojni, a posebno trpko je to, da so jo izgubili s prav tistim orožjem, s tanki, ki so ga oni izumili in s katerim so v svetovni vojni premagali današnjega zmagovalca. Niso znali o pravem času organizirati svojih velikih sil, in medtem ko je postavil Hitler v službo oboroževanja pet milijonov nezaposlenih in mu je že leto pred vojno začelo celo primanjkovati delovnih moči, so imeli Angleži pol leta po izbruhu vojne še zmeraj okoli milijon nezaposlenih...

III.

A kaj sedaj? Kakšen bo diktat zmagovalca in ali ga bo sprejela Francija brezpogojno? Ali bo z vdajo Francije vojna končana? Ali se bodo Angleži vojskovali pod vsakim pogojem dalje, do zmage? Ali poseže tudi Amerika v vojno? Koliko časa bo ta vojna trajala, mar samo malo časa še, kakor pravijo nekateri, ali še dolga leta, kakor zatrjujejo drugi? In kdo bo še vse potegnut vanjo?

Če kedaj, v tej vojni iznenaden je nehalno vsako napovedovanje in prerokovanje. Saj so celo poklicani in preskušeni voditelji močnih držav s svojimi napovedmi in načrti običajni v zagatah, možje, ki so poznali ali ki bi bili vsaj lahko precej neposredno poznali politično in vojno dogajanje.

Vendar pa je nekaj stvari, ki nam dajejo opore v iskanju odgovora, obrise prihajajočih dogodkov.

Anglija je izjavila odločno in nedvoumno, da bo vojno nadaljevala do zmage. Sicer gotovo, takih izjav smo slišali tudi s francoske strani še pred mesecem dni, in same na sebi bi še ne imele teže. Pomen pa dajejo angleški izjavi druge okolnosti. Ne samo to, da je Velika Britanija velikansko vladarstvo pol milijarde ljudi, ki zaseda tretjino kopne zemlje. Anglija ima razen tega, kar je poglavito, še zmeraj močno, nepremagano ladjevje, ki vlada na morju in ki je tudi v sedanjih vojni pokazalo svojo udarno moč. Najboljši dokaz za to obvladovanje morja pa daje ravno dejstvo, kako se ji je posrečilo s pomočjo svojega vojnega ladjevja rešiti sedem osmin svoje v Flandriji obkoljene vojske in še 120.000 Francozov z njo, in to pod kar najtežjimi pogoji. Naj še enkrat povemo: ne mislimo prav nič prerokovati. Ali prav po teh flandrijskih skušnjah je malo verjetno, da bi mogli Nemci Anglijo na njenem otoku resno ogroziti. Da pa ji bodo prizadejali še težkih udarcev, o tem ne dvomi nihče, najmanj Angleži sami.

Verjetno je torej, da Nemci ne bodo mogli tako brž prisiliti Angležev, da bi klenili. A prav tako je verjetno, da tudi Angleži ne bodo mogli tako kmalu prisiliti Nemcev, da bi zaprosili za mir. Posebno sedaj ne, ko se je blokada po zasedbi Norveške, Dolenjih držav in severovzhodne Francije bolj ali manj izjalovila. Saj je s to zasedbo na razpolago Nemcem ne samo norveško, ampak tudi švedsko, belgijsko, luksemburško in francosko železo.

Gotovo je, da za vse to vedo na eni in na drugi strani. Na videz bi bili torej dani pogoji za mir. Hitler je v tej smeri že nekoliko tipal, ko je izjavil ameriškega časnikarju Wielandu, da ni njegova namera, uničiti Veliko Britanijo.

Vendar ni verjetno, da pride do miru. Kajti ta vojna je vojna celostne Nemčije. Zakon celostnosti pa ukazuje, da je treba iti zmeraj naprej. Tisto, kar bi se imenoval mir, bi bilo v resnici samo premirje. In Angleži bi imeli čez nekaj let spet vojno, toda pod precej neugodnejšimi pogoji. Kajti medtem bi Nemčija organizirala za ta boj tudi zasedene dežele. To vedo Angleži. Zato ne bodo zlepa sklenili miru, ki bi Nemčiji priznal njene osvojitve.

IV.

Stvari so se pa medtem začele zapletati tudi na drugem koncu, na vzhodu.

Po zasedbi Norveške je postala sovjetska politika zelo dejavna. Naravno, saj ji je bil z njo spet zaprt izhod iz Baltika, ki si ga je upala pridobiti s tako imenovanimi pogodbami z baltičskimi državami. Priprave za vojno so jo še bolj spodbode, saj se je na mah pokazala nevarnost, da ji bo še izhod iz Črnega morja zaprt. Prišlo so zato trgovinske pogodbe z balkanskimi državami, razmerje s Turčijo, nekaj časa hudo napeto, je postalo spet prijateljsko.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Naše prijatelje prosimo, da zahtevajo po vseh kavarnah

SLOVENIJO

Nobena slovenska kavarna ne bi smela biti brez našega lista!

Beseda in dejanje

»Jalovo modrovanje« je naslovilo »Jutro« svoj uvodnik zadnje nedelje. Reči moramo, da se nam ta naslov za njegovo vsebino kar pravičen zdi. In še pristaviti moramo, da je naslov edina pravilna stvar v celnem dolgem sestavku.

»Jutro« namreč, da povemo vsebino njegovega jalovega modrovanja kratko in nazorno, ni všeč, da so še med nami ljudje, ki načelno razmišljajo važna vprašanja in ki iščejo potov, kako bi našemu ljudstvu takoj ali vsaj čim prej pomagali v njegovem težkem boju za obstanek, za golo življenje. Kajti tem ljudem se zdi, da nobena stvar ne slabi toliko našega narodnega telesa kakor današnja brezprimerna tvorna in pravna stiska. Oni vidijo tudi vzroke te stiske in hočejo, da se ti vzroki odpravijo. Obenem pa tudi kažejo, kako naj se odpravijo. Kajti le tak narod bo odporen navzven in gluhih ušes za vsako tuje prišepetavanje, ki bo živel v zavesti, da ima vso pravico doma in da mu od povsod drugod prihajata samo krivica in zapostavljanje. Samo človek, ki živi kakor mož na mesecu in ki mu je pogrnjena miza zaprla pogled na našega naroda trpljenje, more lahkega erca pridigati lačnim in golim, češ saj si bodo lahko priborili tudi pogrnjeno mizo — danes, jutri, v desetih letih ali kadar koli. Ne, lačni in goli hoče jela in oblačila takoj, težko čaka do jutri, že celo pa ni voljan, da bi čakal deset let ali do kadar koli, posebno ne na pobudo tistega, ki sedi za pogrnjeno mizo, ki je sit in v svoji sitosti ne čuti, kako bližnjiki trpijo. Tisti vojskovodci, ki so zase prirejali gostije, svoje vojščake pa pustili stradati, so zgubljali bitke in vojne. Dobivali so jih pa tisti, ki so gledali, da je imel zadnji vojščak brašna dovolj in ki so v stiski tudi svoje delili z njim.

Zato pa ravno taki ljudje največ store »narodno disciplino« državljansko zavednost in moralno pripravljenost našega ljudstva, ki delajo tako, kakor »Jutro« ne dela, ki hočejo, da se že pred bitko uredi vojska tako, kakor je treba za zmago. In ki so pripravljene čeprav sredi bitke storiti takisto, če bi bilo to za zmago potrebno.

Ob vsem tem jutranjem praznem besedovanju pa človek po pravici pričakuje, da bodo jugoslovenci povedali, kaj postavljajo nasproti »lepim besedam in duhovitim idejam« drugih. In res, zdajci prihaja napetost, ki z neverjetno izvirno mislijo: »Težje usodnih sprememb je v odločnih, jasnih in dobro pripravljenih dejanjih«. In da bi svoje čudovito razodetje še bolje predstavili, so besedo dejanje kakopak podčrtali.

Zmeraj gre pred pravim, ustvarjajočim dejanjem misel in misel se izraža v besedi. Odvisno je torej od misli, v besedi izraženi, če napoveduje in začenja dejanje, ali če je zgolj imatev prazne slame. In najmanj bi človek pričakoval od lista, ki označuje potrebo odločnih, jasnih in dobro pripravljenih dejanj, naj bi nam jih nekako opredelil, da se bodo možne besed zgledevali nad njimi. Kaj se! Se dalje se prereka z besedami z nasprotniki jugoslovenskega nacionalnega oznanenja, pri čemer je izvirno samo to, da se na mah spet kedaj isti z liberalno demokracijo, ki jo je ravno on najbolj vneto zatajeval, kadar je politika tako kazala. Za okus in umsko raven tega lista je posebno značilno, da razlaga v dolgem sestavku potrebo dejanj, ne da bi moglo ali si upalo povedati, kakšna naj bodo ta dejanja. Razen če šteje za tako dejanje znamenito razodetje, da je sedaj unum necessarium (oh, kako učenol) gola obramba in rešitev hiše, v kateri smo, in da bo pozneje še vedno prilika, da se izboljša njen notranji red in njen socialni ustroj.

Seveda, za to jim gre, in za to modrostjo je skrito tisto dejanje, ki je jugoslovenom pri srcu! Jugoslovenci bi hoteli še dalje politiko unitarizma, to se pravi, politiko nasilja in krivice, ki bi odtujevala Slovence in Hrvatke skupnosti, torej državi, kakor jih je odtujevala do sporazuma. Razveljaviti

sporazum, preprečiti, da bi se primenil tudi na nas uvesti spet jugoslovenski centralizem! Oni sicer vedo tako natančno kakor mi, da pomeni do kraja izvedeni sporazum najboljšo obrambo in rešitev hiše, in če tega res ne bi bili prej slutili, glede na čas, v katerem je bil sklenjen sporazum, niso mogli več o tem dvomiti.

Vedo tudi, da bo šele zboljšani notranji

Z A P I S K I

Za samostojno slovensko politiko

»Hrvatski dnevnik« je dne 8. t. m. priobčil sestavek o preganjanju somišljenikov v dravski banovini. Navedel je tudi nekaj primerov posebno iz ljutomerskega okraja. Na ta sestavek je priobčilo »Jutro« od naslednjega dne nekaj opomb, ki se tičejo enega izmed tistih, ki jih je navedel »Hrvatski dnevnik« kot političnega preganjanca, češ da ta človek ne zasluži zaščite glasila dr. Mačka, o čemer naj bi se »Hrvatski dnevnik« prepračil. Glede na to razpravljamo je priobčila »Slovenska zemlja«, glasilo slovenske kmečko-delavske politike, neke ugotovitve, ki jih podajamo v poglavitnih točkah zaradi njihne načelne važnosti:

V Sloveniji nikdar ni bilo, ni in nikdar ne more biti politike dr. Mačka, in to iz naslednjih razlogov: Nobena prava politika ne more biti osebna politika tega ali drugega političnega javnega delavca, ker mora vsako resnično politiko voditi ednolep ideja, katero si je neka politična skupina izbrala za cilj. Naši nasprotniki, med njimi tudi »Jutrovi« gospodari, so nas le iz zasmeha imenovali »Mačkovec«, čeravno si sami tega pridevka nikdar nismo lastili. Najprej smo imeli svojo politično organizacijo pod imenom »Slovensko kmečko-delavsko gibanje«, a preteklo leto smo ustanovili »Slovensko kmečko-delavsko stranko« in ne mogoče »Stranko politike dr. Mačka«, kar mora biti dobro znano tako »Jutru« kakor tudi »Hrvatskemu dnevniku«. Z dr. Mačkom kot predstavnikom vsedržavne opozicije smo bili v zvezi kot samostojna politična organizacija in kot taka tudi uradno priznana za sestavni del Kmečko-demokratske koalicije, to pa dotlej, dokler je bila država urejena na unitarističnem načelu. Ko pa je bil sklenjen sporazum med Srbi in Hrvati, je Kmečko-demokratska koalicija izgubila svoj širši pomen kot nekaka prečanska fronta in se danes omejuje samo na banovino Hrvaško, čeravno bi samostojni demokraciji radi malo poškilili tudi v Slovenijo. Kot predstavnik te vsedržavne združene opozicije si tudi dr. Maček sam ni nikdar lastil kakega vodstva v Sloveniji in je nasprotno vedno poudarjal, da si moramo svobodno Slovenijo Slovenci sami izbojevati.

Resnica pa je, ki nam je ni treba nič zatajevati, da je posebno v štajerskih obmejnih krajih še danes nekaj ljudi, ki bi radi širili pri nas Hrvatsko seljaško stranko, kar je v naših očeh navadno narodno izdajstvo. Ti ljudje so pač preleni in preveč nesposobni, da bi samostojno nastopili, a naša pot se jim zdi predolga in preveč načelna, da bi se nam priključili in se zato skrivajo pod plašč HSS, ker upajo tako zajeti trenutno razpoloženje obmejnega ljudstva in hitro priti na vrhove, posebno še danes, ko je HSS na vladni. Znano nam je pa tudi, da jim žal pri tem njihovem izdajalskem delu dajejo potuho nekateri obmejni veljaki HSS. Tem Slovincem, ki skušajo pri nas širiti organizacijo HSS, smo mi že ponovno povedali, da je to narodno izdajstvo, kakor tudi to, da se ne bi prav nič zgražali, če bi jih zaradi tega zavedno slovensko ljudstvo imelo za izmeček slovenskega naroda. Zalostno je, da tako ravnanje nekaterih Slovincov najde celo dopadenje pri nekaterih odločilnih činiteljih v vodstvu HSS, ki vendar Hrvatje toliko polagajo na hrvaško narodno zavednost. Če skušajo nekateri neodgovorni ljudje na ta način nekoliko pomagati sedaj vladajoči stranki v Sloveniji, s katero se sicer v Beogradu prav dobro razumejo, se nam zdi to kot načelni stranki skrajno neokusno.

Strašilo »masa«...

V Evropi so pokrajine, velike pokrajine, kjer ljudje nimajo več obrazov. Seveda imajo obraze; če jih pogledamo pobliže, jih lahko se celo razločimo. Toda to, kar najprej vidimo, ni nič več odločilnega na teh ljudeh. Kdor se vrne potem iz teh pokrajin v Svico, ta jasno spozna, da je bistvena poteza švicarskega človeka v tem, da si je to vsakdo še prav posebno ohranil svoj lastni obraz. Ne skupni plemenski znaki, ne znamenja slepega navdušenja, ki bi nas družilo v neko celoto, pa tudi ne strah nas ne dela Švicarjev, ampak ravno ta skupna pravica, da si moremo ohraniti svoj obraz in ga izoblikovati — privilegij, da nismo masa...

Velike mase so se bojevitvo sprožile v gibanje. Ljudje, ki niso po večini nikoli spoznali, kaj se pravi imeti lasten obraz, lastne, osebne nazore, lastno veselje in trpljenje, ki niso tega tudi nikoli prav cenili in ki niso smeli tega nikoli uveljaviti, so trčili zdaj kot delčki velikanskega smrtnega stroja drug ob drugega. Ne vemo, če in kdaj bodo razrušili valovi te povodnji jezove tudi naše stoletne nevtralnosti in tudi nas preplavili s svojimi grozotami. Komaj smo se zavedli

red in socialni ustroj dal mogočnost za rešitev in obrambo hiše. Samo v jugoslovenskih možganih je sploh kedaj mogla vznikniti misel, da bi poslabšanje notranjega reda in socialnega ustroja v naši državni stavbi moglo dati poročstvo za njeno uspešno obrambo.

Mi smo za pravo dejanje. Za tako, ki sprošča naše sile in ki jih more sprostiti samo tako, da se odstrani sleherni in zadnji vzrok, ki te naše sile hromi. Ni naša krivda, če do tega dejanja še zmeraj nismo prišli ob plohi jalovih besed od jalovih ljudi.

čustev sodoživetja strašnega trpljenja, ki je zadelo državljane nam miselno sorodnih malih držav, in komaj so se ta čustva razrasla v nas, že smo se morali spet z vso koncentracijo posvetiti svojim lastnim skrbem. Zopet se nam kot bežne sence prikazujejo slike z »višinske ceste« naše lanske deželne razstave: pisane slike trdega, trudapolnega, v ognju hudih zgodovinskih kriz in energično bojevanega gospodarskega boja preizkušenega lastnega življenja štirih milijonov ljudi — od katerih se vsak na tisoč načinov razlikuje od drugega in ki so vendar enotni kot narod...

Od ure do ure se čutimo tesneje skovani skupaj v usodno skupnost: ena fronta, eno upanje, ena volja, ena disciplina. Vse razlike so popolnoma izgubile na svojem pomenu, se nam zdi... Naše osebno veselje in trpljenje, naše zasebno življenje se nam dozdeva nepomembno.

In vendar mora ostati to samo videz. Zabredli smo v tok premočne usode. In velike se moramo izkazati v pripravljenosti na žrtve, v prenašanju negotovosti, kaj nam prinese bodočnost, v odločnosti in mirnosti, v volji, da se borimo in trpimo. Takšni pa moramo biti vedno kot posamezniki, takšni moramo biti iz moči našega izročila. V srcu moramo nositi ponosno podobo pestrosti, ki je ne zna raztolmačiti nihče drugi kot mi, ki postane neresnična, če je ne bomo več ljubili. Res pridejo trenutki splošnega strahu, ki so tako težki, da nas vse pretrse skupen nemir in ustvari iz nas duhovno enoto. Prav je, če nam posredujejo ti trenutki spoznanje, ki nam da spoznanje v malostih malosti in v ničevosti ničevosti, če izginejo neprimerni spori in nizka samoljubnost. A ne smemo se jim vdati. Duh mase, ta dedni sovražnik našega ljudstva in vsakega posameznika, katerega velika sreča in neupogljivost ponos je v zavesti, da pripada temu ljudstvu, nas bi sicer zajel, ta demon, ki nam hoče nataktni maske namesto obrazov. Kako tuj je našemu najglobljemu bistvu pojav masne psihoze! Kako tuji bi postali naši švicarski izrazi, če bi se pokazali v njih znaki panike!

Pa naj zahteva usoda v prihodnjih dneh, tednih, mesecih in letih od nas kar koli: pogum, moč in predvsem vero, katere potrebujemo, da bomo tisto prestali, moremo črpati le vsak zase in vsak iz virov izročila svoje domovine, svojega človeško domačega »življenjskega prostora«. Mi se ne damo premotiti: mase nimajo nikoli vere! V resnični veri govori Bog vedno posamezniku. In če bomo mase končno izčrpane, če bo izginila omama samopozabe, tedaj bomo doprinesli k temu mi s tem, da smo kot verniki vzdržali ta čas.

Na videz smo si nataktni maske, kot jih nosijo mase. Da bi se mogli upreti navali mas, smo si morali prisvojiti v okviru mogočnosti, ki so nam na razpolago, njihovo orožje. Strnjeno, kot bi bili masa, totalno mobilizirani in disciplinirani kakor le kateri narod, moramo brez strahu pričakovati vse, kar nas lahko doleti. Toda duhovnega orožja, ki nas dela v naši majhnosti sorazmerno močnejše od vseh mogočnejšev, ne smemo vreči proč. Vedno znova moramo vzrasti nad duha discipline v duha svobode. Iz velike enotnosti in enodušnosti, ki nas drži in ki nas naj in nas bo vedno močnejše družila, moramo najti pot nazaj v mnogotero naših osebnih nalog, naših preprostih in preglednih razmer: ljubiti jih moramo in izpolniti svojo nalogo, da jih bomo ohranili bodočnosti. V odločilnih trenutkih se moramo znati v videzu mase. Toda masa postati ne moremo in ne smemo nikoli. Ker odločilna in osnovna pravica vsakega izmed nas je in ostane današnji čas: da mi primoran biti masni človek, da sme ohraniti svoj lastni obraz.

Ideološke vezi

Po tem naslovom piše švicarska »National-Zeitung«.

Stara pravica vera je, ki ima čudno ravno med prijatelji miru svoje najtrdovratnejše oznanjevalce, da odločajo zlasti tvarne koristi o vojnih nakanah. Nerazumne vrednostne predstave, kakor pojmi o veljavi, predstave čiste zahteve po moči in ne nazadnje tudi verski pogoni iz želje po vladni ali iz dolžnosti so gotovo povzročili več prelivanja krvi, kakor tvarna prizadevanja za dobiček ali varnost.

„Ubrzani“ (obrcani?) vlak

Pretekli teden smo brali v ljubljanskih dnevnikih »Slovenec« in »Jutro«, da je začel voziti iz Ljubljane na Gorenjsko vsako soboto in v dnevih pred prazniki »ubrzani« vlak, ki odhaja iz Ljubljane ob 14 uri 36 minut. Precej ljudi, ki znajo slovensko, se je spraševalo, kakšen bo videti ta vlak, ki bo »ubrzane«. Nekateri so mislili, da bo imel brzdo kakor kak konj, ker bo ubrzan (mislili so, da se je pripetila pač majhna tiškovna napaka pri prvi in predzadnji črki), drugi pa so mislili, da bo ta vlak obrcan,

Še enkrat: „Naše posebnosti“

V 25. številki »Slovenije« je B. napisal se stavek o »naših posebnostih«, kamor šteje razne nabiralne akcije. Nimam namena odgovarjati na njegove misli, rad bi osvetlil le eno od nabiralnih akcij — »Protituberkulozni teden« — malo z druge strani, od koder je g. B. ni pogledal.

Utemeljil podrobneje je potrebo in važnost posebno letošnjega protituberkuloznega tedna g. dr. R. Neubauer v 3. številki »Dela proti tuberkulozi« in pokazal na pomembno vprašanje v protijetični borbi, ki smo ga skušali v geslu izraziti s tistim stavkom, ki ga g. B. v svojem sestavku imenuje agitacijsko sredstvo.

G. B. brez dvoma ni pomislil, da imamo na Slovenskem največje težave s pobijanjem jetike prav zato, ker tistih bolnikov, ki so potrebni nujnega zdravljenja in predvsem izolacije, ne moremo poslati v zdravišnice oziroma bolnice, ker nam primanjkuje bolniških postelj na eni strani, na drugi strani pa večina naših bolnikov nima tvarnih sredstev za zdravljenje. Tako ti bolniki okužujejo iz dneva v dan svojo okolico in jetika, ki je — pomniti moramo — kužna in nalezljiva bolezen, se bohotno širi. Seveda so najbolj prizadeti v glavnem (a ne povsod) siromašni sloji. Cisto strinjam se s trditvijo g. B., da je treba zboljšati socialno stanje revnih slojev, da jim je treba dati kruha, primernih stanovanj itd. Kolikokrat smo to že poudarjali? Kolikokrat je Protituberkulozna zveza postavljala take zahteve? Vendar zasebna akcija, kakor je na primer Protituberkulozna zveza, tu ne more mnogo dalje od zahtev. Tu morajo poseči dejavno vmes tisti, ki imajo dolžnost skrbeti za socialni, gospodarski in tudi zdravstveni dvig vseh državljanov.

Zasebna akcija Protituberkulozne zveze, ki je v preteklih desetih letih prepredla Slovenijo z mrežo protituberkuloznih dispenserjev, ki jih je mogla občutno podpreti le z darovi dobrih slovenskih src, katere je zbrala na protituberkuloznih tednih, ki jih prireja vsako leto, je posegla ob svoji desetletnici mnogo globlje v vprašanje, kakor se to zdi gospodu B. Brez dvoma g. B. ne pozna protijetičnega skrbstva v bivši Češko-Slovaški, Franciji in Italiji (kjer imajo celo izvedeno zavarovanje proti jetiki) in v drugih državah, kjer bi mogel opaziti in zaslediti prizadevanja, ki so popolnoma podobna našemu Protituberkulozne zveze, ki ga je izrazila v geslu »Noben jetični brez bolniške postelje«. Razlika je le v tem, da je v večini drugih držav vodila akcijo oblast, pri nas jo je pa vodila organizacija, ki je vlad pripravnega dela, žrtvovanj in truda. Vprašanje oskrbe možnosti zdravljenja vsakega potrebnemu slovenskemu jetičnemu bolniku ni tako preprosto, kakor misli g. B. Menim celo, da je za današnje stanje protijetične borbe v Sloveniji vsaj prav tako važno, kakor vprašanje gospodarskega in socialnega dviga in pomoči najbolj potrebnim. Ne vem nič podrobnejšega o drugih nabiralnih akcijah v Sloveniji. Prepričan pa sem, da je popolnoma zgrešeno enačiti nabiralno akcijo v okviru »Protituberkuloznega tedna« s katero koli drugo, ki se je vršila ali se bo še vršila.

Musck Viitko.

Kaj pišejo listi

Ob strahopetnosti ni svobode

»DER OEFFENTLICHE DIENST.« (Svica): »Naša naloga je, da utiramo pot svobodi. V zadnjih letih smo se temu izogibali. Mnogokrat smo izdali svobodo — iz strahopetnosti. Kjer vlada strahopetnost, ni svobode, strahopetnost je mogoče najhujše suženjstvo. Se imamo svobodo — in s tem nalogo, da jo živimo tako, da bo postala zgled in cilj, tudi za velike narode.«

Dostojevski je zapisal nekje:

...Naša usoda je univerzalnost, ki si je nismo pridobili z mečem, marveč z močjo bratovstva in z našim bratovskim prizadevanjem, da bi zedinili človeštvo. Morebiti bomo razumeli vsi brez razlike, da pomeni biti Rus toliko, kakor trditelj se za končno spravo vseh evropskih nesoglasij, pokazati evropskemu hrepenjenju cilj v naši ruski vsečlovečnosti, vse povezujoči duši, v ljubezni zaobjeti v svojo dušo vse naše brate in morda izgovoriti končno besedo o veliki vesplošni harmoniji, v dokončni bratovski skupnosti vseh narodov — skupnosti, ki bo v skladu s postavo Kristusovega evangelija.

In še: »Socializem ruskega mužika se ne izražati v komunističnih naukih niti v mehanističnih formulah, pač pa v njegovem prizadevanju po enotnosti in Kristusovem imenu.«

Polom Francije

(Nadaljevanje s 1. strani)

Po nemški zmagi nad Francijo in skoraj vzporedno z njo je zasedla sovjetska Rusija baltiške države. Najprej Litvo, mejno deželo Nemčije. Takoj za njo sta prišli na vrsto Latvija in Estonka. Anglija gleda na stvar samo s stališča svoje vojne zoper Nemčijo in jo je brez protesta, celo z odobravanjem vzela na znanje, češ, Rusija se mora pač pripraviti za obrambo pred Nemci. Kajti očitno je, da imajo te zasedbe ost proti Nemčiji. O tem priča dejstvo, da se je ruska vojska pomaknila takoj po zasedbi na litovsko-nemško mejo, da so hkratu zbrali močna krdela na rusko-poljski in romunski meji. O tem priča, da je že pred več tedni ustavila pošiljanje petroleja v Nemčijo, da je takoj po zasedbi Litve prepovedala izvoz živil iz te dežele, ki je šel skoraj ves na Nemško. Sicer je pa Litva zmeraj bolj nagibala k Rusiji kakor k Nemčiji, s katero je imela zaradi Klaipede ves čas po vojni hude spore, medtem ko so ji Rusi po zasedbi Poljske vrnili Vilno, ki so ji jo Poljaki nasilno vzeli.

Taka bi bila torej približno podoba, katere obrisi se prikazujejo iz megle vojne stiske, ki je zajela svet: naj že Francija popolnoma kapitulira in sklone mir ali ne, njen poraz je vojno samo podaljšal.

GOSPODARSTVO

In pri nas?

V Zagrebu, kjer so v zadnjem času izdali nekaj prav zanimivih del iz praktično gospodarske statistike, je sklical Zavod za preučevanje kmetijskega in ljudskega gospodarstva sestanek statističnih strokovnjakov, da izmenjajo misli o reorganizaciji statistične službe. Kdor pozna tehniko statističnega dela, mora opaziti pri naših takih delih celo vrsto nedostatkov in vprašanj, ki pri nas niso niti vsaj za silo rešena.

Zborovanje, na katerem so sodelovali vsi važnejši strokovni referenti javne uprave in poluradnih ustanov, je predlagala izboljšanje in centralizacijo statistične službe pri hrvatski banski oblasti in uveljavljanje posebnega zakona, ki naj bi določil dolžnost dajanja potrebnih statističnih podatkov. Statističnemu uradu naj bi bil dodeljen poseben statistični svet, ki naj bi obstajal iz strokovnjakov s področja statistike. Istočasno je bilo predlagano, da se statističnemu uradu omogoči izdajanje mesečnih in letnih poročil, ki naj obsegajo vse podatke, ki jih urad zbira in urejuje. K delu nameravajo pritegniti vse druge ustanove, ki vodijo statistiko, vendar bi se moralo pri tem upoštevati enotno metodo v delu in analizi.

In pri nas? Kdo se briga za enotno organizacijo naše domače statistike? Kdo vodi pri naših samoupravah statistiko? Edina izjema je ljubljanska mestna občina, ki se pa pri tem omejuje na področje Ljubljane. Vsi drugi se pa zadovoljujejo z rezultati naše osrednje statistike, katere podatki pa niso vedno najzanesljivejši. Zlasti če pomislimo na tamkajšnje organizacijo dela in na številne možnosti raznih napak, ki dajejo tudi pri najtočnejšem delu bolj ali manj nepravilne rezultate! Kaj dela naša banska uprava?

In vendar, če hočemo napraviti korak naprej, moramo vedeti, kaj in kakšno imamo in v čem napredujemo. Tu nam ne kaže drugega kot izbira med delom in neredom. Zadnji dogodki v svetovni politiki nam prav nazorno kažejo vrednost zanesljivih statističnih podatkov.

Uspeh brezmesnih dni

»Jugoslovanski kurir« poroča o uspehih naredbe o potrošnji govejega in svinjskega mesa in ugotavlja, da je poraba izdala te naredbe narasel za 10 do 15 odstotkov, namesto da bi bil padel, kakor je navedba hotela. Na deželi, kjer je nadzorstvo praktično nemogoče, pa da se je začela prava spekulacija kmetov z govejim in svinjskim mesom. Zato predlaga, naj se zniža klanje živine po mestih tudi po količini, razen tega naj bi pa oblastveni organi tudi pri zasebnih nadzirali, da se uredba upošteva.

Nam se zdi prvi kakor drugi nasvet precej brez praktičnega smisla. Če se bo klalo manj živine po mestih, kjer bo nadzorstvo, se je bo pač zato klalo tem več na deželi, kjer tega nadzorstva ne bo in od koder bo zlahka našlo meso pot v mesta — na ta ali oni način. Uspeh bo samo ta, da bodo ljudje porabili več mesa od živine, ki ni bila klana, kakor zahtevajo zdravstveni predpisi. Kako si pa predstavljati list nadzorstvo pri zasebnikih, res ne vemo. Praktično bi bilo mogoče to narediti samo na ta način, da bi hitro nastavili nekaj tisoč jedilnih nadzornikov. Sicer ne dvomimo, da bi takih nadzornikov, primerno plačanih seveda, ne bilo mogoče dobiti.

Samo zdi se nam, da bi bilo tako številno nadzorstvo tako drago, da bi morali zanj naložiti kakoj novo užitino, na meso seveda.

Potem se pa lahko zanesemo, da bo poraba res padel, pa ne samo svinjskega in govejega mesa, ampak tudi drugega. In marsikaterih drugih živil povrh. A padel bo, ne da bi se bilo treba tem nadzornikom mučiti z dolgočasnimi pregledovanjem. Ostali bodo marveč lahko kar doma in premišljevali o neutrudnem delu za »našo stranko«.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Predstojnik sodišča, ki ni priznaval vojaškega postajnega poveljstva, v zaporu, kjer je postal politično orodje prekanjenega dr. Kamnikerja.

Ze prej sem popisal, kako so radgonski Nemci 20. januarja leta 1919, ko je prišel šef ameriške vojske misije v Radgono, po Kamnikerjevih navodilih razobesili nemške zastave in kako smo mi potem s patrolami dosegli, da so jih odstranili.

V ti zadevi je častniški namestnik Špes prišel takrat tudi v poslopje okrajnega sodišča v Radgoni, kjer je naletel na takratnega sodnega predstojnika dr. Wazasa. Na Špesovo poročilo, da je vojaško postajno poveljstvo odredilo takojšnjo odstranitev nemških zastav, mu je predstojnik sodišča odgovoril v nemščini takole: »Ne poznam nobenega vojaškega postajnega poveljstva. Jaz sem tukaj neodvisni predstojnik sodišča. Sebe, ko je uvidel, da se Špes s svojo patrolo ne šali, je odredil, da je bila zastava odstranjena.

Ko smo odbili napad nasprotnikov in smo spravili na varno vstajnike, njihne podporne in talce, sem prišel v pisarno postajnega poveljstva, ravno ko sta dva vojaka

Zdravstvena vprašanja Slovenije

Na eno od križišč evropskih poti in na stikališča treh velikih evropskih narodnih skupin je postavljeno slovensko ljudstvo. Vsekakor pomembna točka v Evropi, na kateri more vztrajati samo narod, ki je v vseh ozirih močan in odporen, pred vsem pa biološko zdrav. Poglejmo danes, kako je torej z biološkim zdravjem slovenskega naroda in kakšno je zdravstveno stanje sploh v Sloveniji.

Ljudsko štetje l. 1921. je v Sloveniji našlo 1.054.919 prebivalcev (nizko število gre na račun vojne in izseljevanja. Vsako leto se približno izseli 3‰ Slovencev), l. 1931. pa 1.144.194 prebivalcev. Narast od 1921 do 1931 znaša torej 7,91% — najnižji v vsej državi, saj je n. pr. banovina Hrvaška dosegla 11,42%, banovina drinska pa celo 25,02% prirastka. Prvi trije elementi, ki vplivajo na vprašanje slovenske populacije, so: rojstva, smrti, izseljevanje.

Izseljevanje, smo ugotovili, zmanjša vsako leto število prebivalstva za 3‰. Rostva zaznamujejo vsako leto povprečno precejšen padec, medtem ko je število mrtvih precej visoko. Oglejmo si nekaj števil za posamezna leta.

Leto:	Rojenih letno:	V %:	Umrlo letno:
1921	31.994	30,2	23.284
1927	30.846	27,8	19.313
1931	31.263	27,3	19.338
1937	27.106	22,1	17.758
1938	26.829	21,7	17.058

Ze ob teh številkah moremo ugotoviti dvoje resnic: 1. od leta 1921 je padec rojstev konstanten, 2. v razdobju zadnjih sedem let (1933—1939) je padec katastrofalen.

Vsekakor rodost 21‰ v Sloveniji, če upoštevamo, da ni bila nikoli visoka, ni še zelo slaba, vendar je pa katastrofalnega pomena pri visoki umrljivosti in izseljevanju.

Umrljivost pospešujejo največ splošno slovenske ljudske bolezni: kap in srčne napake, rak in sarkom, umiranje dojenčkov in jetika. Visoko število smrtnih primerov zahtevajo tudi smrtni nesreče in uboji — velika zasluga alkohola. V nekem razgovoru je dr. B. Lavrič dejal: »Iz svojega opazovanja v bolnišnici mislim, da iztrebimo Slovence v nekaj desetletjih, če jim damo liter vina po dinarju in kolo za dvesto dinarjev.« Tu v tem prerezu si bomo ogledali pomen omenjenih bolezni.

Narščajo predvsem: kap in srčne napake ter rak v spremstvu sarkoma. Medtem, ko padata jetika in umrljivost dojenčkov (ki je pa še vključno temu v nekaterih predelih visoka), napadajo naše narodno telo novi sovražniki. Za kapjo in srčnimi napakami je umrlo v razdobju 1921—1923 5624, v razdobju 1933—1935 pa 8441 prebivalcev. Visok narast in najvišjo umrljivost izkazujejo zraven prevaljskega predvsem vinorodni okraj. Vsekakor moramo postati pozorni že ob tej ugotovitvi na vprašanje alkoholizma, ki vlada v teh krajih. Rak in sarkom zaznamujeta sledeči narast: v razdobju od 1921 do 1923 je umrlo 1593, v razdobju od 1933 do 1935 pa 2529 prebivalcev za rakom in sarkomom. Vzroke narasta bodo morala ugotoviti strokovna opazovanja in študij biološke strukture slovenskega ljudstva predvsem glede na te dve bolezni. Jetika, ki je začela padati od l. 1921., je zahtevala v razdobju od 1921 do 1923 8281, v razdobju 1933 do 1935 pa 5675 smrtnih primerov. Vendar ne moremo mimo teh števil brez ugotovitve, da pride približno po računih in ugotovitvah dr. R. Neubauerja na vsak smrtni primer vsaj pet težko bolnih Slovencev z odprto jetiko. Vsekakor torej še vedno zelo važno slovensko narodno vprašanje, ki mu moramo posvetiti vso pozornost in skrb. Prav tako je posebno v nekaterih okrajih (omenjam predvsem Ptuj s Halozami!) pomembno vprašanje umrljivosti dojenčkov. Tako je l. 1930 od 32.064 živorojenih umrlo v prvem letu življenja 3910, l. 1931 pa od 31.264 živorojenih 4323 otrok v prvem letu življenja. Na 100 živorojenih je umrlo v prvem letu življenja l. 1921 17,1, l. 1931 15,8 l. 1935 pa 12,0 otrok. Svoj vpliv na splošno umrljivost v Sloveniji imajo še druge, predvsem nalezljive bolezni, vendar so omenjene štiri najpomembnejše.

Musek K. Vitko.

„Slovenija“ mora priti v vsako zavedno slovensko družino!

z nasajenimi bajoneti pripeljala predstojnika sodišča dr. Wazasa. Ze od daleč sem mu bral z obraza, da je pripravljen na vse.

Bil je to majhen mož skrivljenega hrbta, čeprav neznan, pa zelo samozavesten, kakor večina njegovih takratnih poklicnih tovarišev, ki jih je zapustila stara Avstrija in ki so se šteli za nekakšne polbogove, kakor da bi bili obdarjeni z nezmotljivostjo.

Tako globokega poklona, kakor ga je do smrti preplašeni sodnik takrat napravil pred menoj, sem bil v življenju le redko deležen. Pred vsem me je prosil za milost ter mi izročil večjo vsoto denarja, ki ga je imel pri sebi. Preden sem ga pomiril, da je brez strahu za svoje življenje, sem ga kot za odgovor na njegovo svoječasno izjavo, da ne pozna našega vojaškega poveljstva, prav resno vprašal: »In danes poznate vojaško postajno poveljstvo?«, narkar je povesil oči in nervozno izpraznjeval svoje žepe. Odredil sem nato, da naj ga vtaknejo v skupni vojaški zapor, kjer so že sedeli dr. Kamniker, Kodolčić in cela vrsta drugih radgonskih veljakov.

Po sklenjenem premirju, ko smo ujetnike in talce izpustili, me je obiskala žena dr. Wazasa s hčerkami. Prosile so za denar, ki ga je pri aretaciji izročil, zagotav-

ljajoč me, da je moža oziroma očeta sram, če bi moral sam priti ponj. Poslal sem jih v pisarno postajnega poveljstva, kjer jim je bila tam deponirana vsota vrnjena.

Pozneje sem slišal, da je tudi dr. Wazas pravosodnemu ministrstvu na Dunaju v imenu sodišča, ki mu je načeloval, napisal dolgo poročilo o »grozodejstvih«, ki so jih delali bili Radgonce in seveda tudi on in njegova družina, njegovi sodniki in uradništvo od slovenskih vojakov med našo okupacijo, posebno med boji, deležni. Spodbudo za ta korak mu je v skupni ječi sugeriral sam dr. Kamniker. Slednji se je prav dobro zavedal, da bodo v Gradcu in na Dunaju vsa njegova ter Kodolčićeva in Sturghova politično-agitacijsko pobarvana ustna in pismena poročila o bojih in protestih zoper slovensko okupacijo, podprti s poročilom neodvisnega sodišča, ki je dogodke popisalo in »krivice« naznanilo iz lastne iniciative — sodišča tega navadno ne delajo — dobili še veliko verjetnejše in učinkovitejše ozadje, v čemer je, kakor so pokazali poznejši dogodki, zvitja buča popolnoma uspela. Dunajska in z njo vred ne malo tudi graška deželna vlada sta namreč vse na ta način zbrano gradivo o slovenski zasedbi Radgone znali dobro izrabiti za svoje nadaljnje politično-diplomatične korake in jima končno pomagali, da

V idrijski kotlini iščejo premog

V idrijski kotlini so v preteklosti že večkrat iskali premog in to na podlagi geoloških dognanj. Pred kratkim pa so spet začeli iskati, kakor pišejo italijanski listi. Sicer so vrtali v zemljo že vse preteklo leto, toda zaradi pomanjkanja denarja se vrtanje ni obneslo. Zdaj pa je prevzela dela država in tako si obetajo več uspeha.

Vse naročnike

prosimo, da čimprej poravnajo naročnino in pridobijo listu nove naročnike. Le tako bo listu omogočeno izhajanje.

Naši izseljenci po zahodnih evropskih državah

so zaradi tamkajšnje vojne zašli v zelo težak položaj. Rafaelova družba je naprosila bansko upravo, da se zavzame zanje in jim nudi pomoč. (Izseljenski vestnik št. 6., 1940.)

Urejevanje slovenske izseljenske službe

je predmet mnogega preučevanja, posvetovanja in dopisovanja Rafaelove družbe. Vse je kazalo, da se bo izseljenska služba za Slovenijo prenesla iz Belgrada v Ljubljano, kar je neogibno potrebno. Vendar je nastal zadnje čase v tem pogledu zastoj. Eno je gotovo: s tem trpi naše izseljenstvo in ves slovenski narod veliko škodo, saj smo v tem pogledu bili vsa leta zapostavljeni. Se mnogo truda bo, preden se bo tudi to vprašanje uredilo.

Izseljenske denarne pošiljke iz Nemčije ustavljene

Izseljence, ki so pustili v Nemčiji svoje prihranke v upanju, da jih bodo slej ali prej lahko spravili domov, je težko prizadelo obvestilo, da je to sedaj povsem izključeno zaradi strogih deviznih predpisov oziroma pomanjkanja deviz. Mimo tega Nemčija letos tudi ne bo sprejemala delavcev, ki bi hoteli denar pošiljati v svojo domovino. (Izseljenski vestnik št. 6., 1940.)

bujočega mladega zdravnika-asistenta, ki jo je z mirno vestjo dal poveljniku pasta za svojo republiko rešila Radgono in njen okraj.

Nauk, ki nam ga daje tudi ta primer, potrjuje znano dejstvo, da je najvažnejše, da pridejo vedno in povsod pravi in zmogni ljudje na prava mesta. Kakor je bila Maistrova izbira nadporočnika Zeilhoferja za poveljnika Radgone srečna, tako je bila določitev naših ljudi, ki so reševali diplomatsko stran Radgone na mirovni konferenci, bolj slabo zadeta. Z ožagjem smo Radgono držali, varovali in zmagali, ker nas je vodil pravi mož. Vse to je bilo pa zastoj. Radgono so dobili tisti, ki so k zelenim mizam poslali bolj bistre glave kakor mi.

Nemški zdravnik zataji nadporočnika Kaučiča, da mu tako reši življenje.

Nadporočnik Kaučič se je takrat, ko so izbruhnile sovražnosti, nahajal kot bolnik v radgonski meščanski bolnišnici. Zdravil si je rano na nogi, ki jo je nekoliko dni prej dobil v neki praski z nemškimi Avstrijci kot poveljnik slovenske posadke v Cmurku.

Napadalci na Radgono so med prvimi spopadi, ko so bili okrog bolnišnice še gospodarji položaja, vdrli vanjo ter tam iskali in zahtevali ranjenega slovenskega častnika z namenom, da ga umore. Pravčasen Kaučičev beg z bolniške postelje na podstrežje ter častna beseda uvidevnega služ-

K U L T U R N I P R E G L E D

NAŠE REVIE

SODOBNOST

(St. 6.)

Za stoletnico Čajkovskega je napisal L. M. Škerjanc članek, v katerem riše slavnega Rusa, komponista Patetične simfonije, Evgenija Onjagina, Pikove dame in mnogih drugih del, ki so po svoji kakovosti neenaka. Na eni strani lahke popevke, na drugi dela transcendentalne globine in vrednosti. Njegovo delo ne kaže ravne linije, pogosto je poskušal ugoditi povprečnemu okusu, trudil se je ugajati. Kadar se mu je to zastudilo, se je zatekel v samoto in napisal melodije, kakršnih svet dotlej ni slišal. Škerjanc razbira pri njem dve razvojni dobi, prva je poljudna, druga pa globlja, njen višek je 6. simfonija. Končno pravi Škerjanc: »Delo Čajkovskega izpričuje, da je možno tudi v oblikah in sestavah, lastnih okcidentalnemu kulturnemu krogu najti izraz svojstvenim hotenjem narodov, ki niso sodelovali pri utemeljitvi klasičnih idealov umetnosti. S tem kaže pot bodočnosti zlasti malim narodom, katerim se niso bile poverjene večje naloge v gradnji človeške kulture in kamor se smemo prištevati.« — Novela Prežihovega Voranca, Trije posvetnjaki, je napisana z isto posebno močjo, ki jo razodeva njegova dosedanja proza. Kmečki stavek, kakor ga resnično slišiš iz ust našega kmeta, sicer ne teži za literarno blagolastnostjo, marveč hoče biti pristen, resničen, čeprav trd in malobeseden. Prežihov Voranc ima srečno roko za izbiro motivov, kjer more načenjati — čisto neprisljano — družabno problematiko naših dni, obenem pa ohraniti preprostost in enostavnost. Sicer morda podvomim v njegovem delu v to ali ono, na primer v tej noveli v prepričevalnost njenega konca, postave, ki jih vidiš pred seboj in njihovo okolje, to oboje pa ostaja živo in življenjsko resnično. Lili Novy priobčuje pesem Letina, Rud. Kyovsky nadaljuje Pripombe k načrtu avtonomije za Slovence na Koroskem in popisuje dogodke ob nastajanju in predložitvi načrta v letu 1925-26, dalje na ženevskem kongresu leta 1927. In 1929. ter končno ob njegovi odklonitvi. — I. Gruden je izprožil nekaj »puščic« in zabavlje. — Milan Segar nadaljuje prozo Arnohovi, o kateri smo zadnjič pomotoma zapisali, da je končana. Kakor navadno večina mladih, je tudi Segar segel v svoje mladostne spomine, ki so mestoma dobro napisani, tako tudi odlomek v tej številki. Vendar bi si človek želel nekoliko več od go-

lega, mrzlega pripovedovanja, nekoliko tiste zavzetosti, ki jo mora občutiti slednji mlad človek, ko se spet srečuje s svetom svoje zgodnje mladosti, in morda nekoliko ostrejšega obračuna s tistim, kar v njem ljubi in kar odklanja. — Cene Logar nadaljuje daljšo razpravo Vrednostno normativni in socialni temelji lepote in umetnosti, ki v njej govori o posebnosti predstav lepega, o vrednostno teoretičnih osnovah lepote, določuje konkretno naloge umetnosti, govori o faktorjih, ki povzročajo posebnost lepote, predstav itd. Razprava je gotovo dober prispevek k filozofiji estetskih problemov. — Andrej Beličan objavlja prvi del svojih Sodobnih razmišljanj, v katerih se obreaga tudi ob naš list in naše pripombe k Poljančevemu članku v prejšnji številki Sodobnosti. Ne mislimo se spuščati z njim v polemiko in v premljevanje trditve njegovih razmišljanj, v katerih si je nadel naloge »osvetliti zgodovinsko vlogo te demokracije (to je liberalne) in pokazati njen vseskozi utopistični in nerealni značaj v današnjih zgodovinskih pogojih«. Naj Andrej Beličan ne misli, da smo mi zagovorniki »starega demokratičnega sistema«, »gole liberalne demokracije«. Dobro se zavedamo njenih napak in njene sedanje neučinkovitosti. Vendar pa bodo kljub vsemu načela, ki so bila izražena v deklaraciji o človeških in državljskih pravicah, še vedno tista, ki jih bo vsako pravo urejanje sveta moralo postaviti v svojo podlago, obenem pa jih izpopolniti v smislu realnega, naravnega pojmovanja človeka in sveta. Človek bo moral končno le spoznati, da se v protičloveške zamisli in konstrukcije človeška narava ne da trajno ukleniti, niti s tiranijo. Kdor to zanika, »mizi pred osnovnimi dejstvi«, pred naravo človeškega bistva, ki mora biti izhodišče učinkovitemu družabnemu urejanju in borbi proti vsakršnemu nasilju, nasilju v imenu kapitala, plemena ali razreda, borbi za resnično zagotovitev osnovnih človeških osebnih pravic. To pa se ne pravi vračati »svežost« ovencemu cvetu liberalne demokracije, to ne pomeni vnetosti se za liberalno, parlamentarno in pluriotkratično demokracijo, marveč težiti za novo in naravno človeško skupnostjo — kljub vsem neveselim perspektivam današnjega dne, kljub temu, da velike odločitve lahko za dolgo onemogočijo uresničenje takih teženj. Marsikomu se zdijo take misli danes nemislne. Toda nikoli ne more do konca zamreti nadaljevanje vseh velikih naporov dosedanjih demokratičnih borb, ki so z njimi vstajali mali narodi in ki jih je narekovala človeška narava sama, neprestano teče iz narodne, gospodarske pa tudi vsake druge sužnosti. Dinamika takih borb

bo ostala. Preko njih bo peljala pot tudi k celotni rešitvi človeških vprašanj, k resničnemu socialnemu in družabnemu napredku, k celotni preobnovi. Ne moremo pomagati, če se take misli zdijo Beličanu »na moč zabavno čtivo«. — Sledi Politični obzornik, Kritika, Gospodarski pregled, Gledališče, Film, Kronika.

UMETNOST

»Umetnost«. Ker bomo po zaključku četrtega letnika »Umetnosti« prinesli oceno vsega letnika, zato se ob novi deseti številki ne mislim podrobneje ustavljati. F. K. Kos je prispeval uvodni sestavek »Rembrandt Harmensz van Ryn«, ki je pisan s toplim čustvom občudovalca velikega flamskega mojstra. Lojze Bizjak nadaljuje svojska razmišljanja »o umetnosti«. Dr. Dragotin Cvetko je napisal predavanje »O nacionalizmu in umetnosti«, Eda Stadler pa o nemškem slikarju C. D. Friedrichu. Med večimi enobarvnimi reprodukcijami Rembrandtovih in Cézannovih del je detajl iz aktualnega slovenskega dela Gojmirja A. Kosa »Bitka pri Krškem« in nekaj reprodukcij del Toneta Kralja. Primerno bi bilo, da bi v eni prihodnjih številki posvetila »Umetnost« pozornost velikemu Kosovemu konceptu, ki predstavlja pomembno pridobitev v naši slikarski kulturi. V rubriki »Iz umetniškega sveta« je nanizana vrsta dogodkov zadnjega meseca, tako slikarske razstave v Mariboru, Celju, Ljubljani ter pregled reproduciranih del.

K. V.

Ob zaključku sezone v ljubljanski drami

Zadnja letošnja predstava v naši drami je moderna salonska komedija poljskega pisatelja Niewiarowicza »Ljubim te«. Igrala nima drugega namena kot dve uri medolžno zabavati občinstvo, kar se je duhovitemu spretnemu piscu tudi posrečilo. Igrala sta S. Jan in Vida Juvanova, ki sta v svoje delo vložila mnogo skrbi in prizadevanja ter igralskega znanja. Igro je zreziral dr. Kreft. — Ker smo jeli prinašati poročila iz naše drame šele z reorganizacijo »Slovenije« v maju, zato ne morem pisati resume-ja o delu sezone 1939/40 v ljubljanski drami. Prihodnjo sezono pa bomo svoje bralce obveščali o predstavah takoj po premierah in jim skušali čim bolj neposredno približati delo slovenskega Narodnega gledališča, ki nosi na sebi velik delež našega kulturnega prizadevanja, in ga spremljati z vednim zanimanjem.

K. V.

NAŠ KNJIŽNI TRG

Knjige Mladinske matice

Izšle so knjige knjižnice Mladinske matice kot dopolnilo k zaključenemu enajstemu letniku »Našega rodu«. Najmlajšim bralcem je namenjena knjižica »Upornice«, ki jo je v poetični, ritmični prozi napisal Josip Ribičič. Zgodbica iz življenja čebel bo doživela bržkone topel sprejem med slovenskimi abecedarčki. Knjižico krase zelo posrečene in okusne ilustracije Marije Trčkove. — Arnošt Adamič je napisal povest o koncu vojne z naslovom »Ljudje v viharju«. Preprosto, nazorno slikanje življenja slovenskih vojakov v manjšem goriskem kraju proti koncu svetovne vojne z dramatičnim viškom in srečnim koncem bo mladim bralcem in bralkam po svoje približalo čas, ki so ga živeli njih starši in katerega nasledki še niso za nami, ko smo že v novih usodnih dneh. Tretjo knjižico »Zakladi sveta« je po raznih virih priredil Pavel Kunaver in seznanja bralce v njej z bombaževimi plantažami v USA, z delom na gumijevih nasadih, piše o prideloivanju čaja, pridobivanju datljinov, o kitajskem fizolu — soji, oranžah, tikovem lesu itd.

Mladinska Matica vrši s svojim delom pomembno funkcijo uspešnega vzgojnega dela med slovensko mladino. Čas in njegove velike neizprosne zahteve na slovenskega človeka, ji dajeta vedno novih nalog in pobud ter usmerjata njeno prizadevanje. Lepo in izvedljivo bi bilo, da bi imela kmalu vsaka slovenska družina za svoje najmlajše drobno knjižnico izdaj Mladinske Matice.

K. V.

Kulturne drobtine

Rusija je prodala Jugoslaviji 20 filmov. (Sl. Narod 20. VI. 1940.)

Poročajo, da je Rusija kupila za 80.000 dinarjev slovenskih knjig.

„Slovenija“ si prizadeva v današnjih zmedenih časih kazati pot slovenskemu narodu. Prosimo zavedne slovenske ljudi, da jo v tem prizadevanju podpro!

Film

»Osemnajstletna«. Češki filmi so pri nas sprejeti vedno z veliko simpatijo in razumevanjem. Tudi film »Osemnajstletna«, ki ga je snemal znani češki režiser Cikán, je doživel precejšen obisk. Film je izdelan po povesti meke poljske pisateljice (produkcija AB ni navedla imena, meni pa »Pražanka« ni na razpolago), ki je izhajala v »Pražanki«. Literarni koncept nima visoke cene, izvedba sama nas ni mogla posebno zadovoljiti z estetskega vidika, vendar je našemu občinstvu ljubo že to, da sliši s platna češko govorico, in to je tudi nekaj

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

Nova založba v Ljubljani, družba z o. z., Kongresni trg

priporoča

Ivana Cankarja
ZBRANI SPISI

20 zvezkov z uvodi in opombami Izid. Cankarja. Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slov. duha.

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè: Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Vurnik: Uvod v glasbo; Kelemina: Literarna veda. - Pisarniške potreščine.

trole, ki je proti vsem človeškim in mednarodnim vojnim predpisom priropotal v bolnišnično dvorano, da bi tam pokončal neoboroženega slabotnega ranjenca, da v bolnišnici nimajo nobenega slovenskega častnika, sta Kaučiču rešila življenje.

Po odhodu patrole iz bolnišnice — obisk, ki bi se bil vsak čas lahko še ponovil — se je nadporočnik Kaučič svojemu rešitelju takoj lahko odskočeval s primerno protinslugo. Telefoniral je mamreč iz bolnišnice preko telefonske centrale, ki je bila v naših rokah in katere telefonski vod do naših vojašnic je še deloval, da je okrog bolnišnice res vse polno sovražnih oddelkov, da so pa bolniki po sobah, v katere udarjajo tudi krogle strojnih pušk iz konjeniške vojašnice, izpostavljeni nevarnosti, da jih ranijo ali pobijejo. Priporočal je obzornost in previdnost ter svetoval, da naj merijo niže. Naši so to upoštevali.

Vojaškega živinozdravnika Baša reši radgonski hotelir smrti. — Hrabro sodelovanje Baša pri naših protinapadih.

Živinozdravnik Baš, ki je v Radgoni pri našem poveljstvu opravljal živinozdravniško službo, je v noči, ko so se začeli spopadi, prenočeval, če se ne motim, v hotelu »Kaiser vom Oesterreich« ali pa v gostilni »Bräuhaus« kakor narednik Gospodarič. Ker je Baš v Radgoni nosil civilno obleko, tam niso vedeli, kaj da je in da je v službi slovenske posadke.

Ko je začelo pokati, prileti hotelir k njemu rekoč, da naj mu da vse svoje papirje, da vse skupaj skrije. Dejal mu je, da če vderejo napadalci v njegovo sobo, naj reče, da je vinski trgovec, kar bo tudi on potrdil.

Kmalu nato so od hotelirja z orožjem v roki zahtevali izročitev slovenskega častnika, ki da baje stanuje v hotelu. Hotelir je dejal, da razen vinskega trgovca, ki je v civilni športni obleki, nima nobenega tujca v hiši. To je patroli prav mirno potrdil tudi sam Baš, in ko je slednja pregledala in preiskala še njegovo sobo, je bil Baš rešen.

Ko so naše čete izpraznile Dolgo ulico, je bil osvobojen tudi Baš, ki se nam je kmalu pridružil ter sodeloval v nadaljnjem preganjanju nasprotnika. Oborožen s puško, bajonetom in ročnimi granatami je pozneje vodil napadalne patrole ter uspešno in hrabro preganjal umikajoče se sovražnike z roba mesta in iz okolice.

Zena računskega podčastnika Jurca si z bistroumnostjo reši življenje.

Moj radgonski prijatelj in tovariš narednik Jurca, ki je bil primorski rojak, je s svojo ženo stanoval v Gornji Radgoni v Spodnjem »grisus«. Kot računski podčastnik je v noči, ko so izbruhli boji, prenočeval v svoji pisarni v vojašnici. Takoj v prvih urah kritične noči so močne sovražne patrole obiskale tudi njegovo stanovanje, kjer bi ga bile rade našle in pokončale ali vsaj ujele. Kar v glavo jim ni šlo, da je ta mož zoper svojo navado ponoči v pisarni, kakor jim je žena razlagala. Ko je iskanje po raznih kotih pokazalo, da ga res ni doma, so začeli ženo na vse mogoče načine zasliševati, zakaj in s kakšnimi nameni da se je njen mož pridružil slovenskim četam, ki so zasedle nemško mesto Radgono. Le svoji prisebnosti in razumnosti se je imela zahvaliti, da se je iz položaja, ki bi bil lahko tudi za njo usoden, kaj dobro izmotala. Prepričala jih je, da je njen mož edino zato,

ker ni mogel dobiti odgovarjajoče namestitve bil prisiljen, da je vstopil v slovensko armado. Vse to je naslikala tako prepričevalno, da so se nasilniki odstranili, ne da bi bili povzročili kakšno večjo nesrečo.

Naša »antanta« v Radgoni.

V Dolgi ulici je stanovala rdečelasa dama, ki je kot Francozinja bila naši vojaški posadki, kot mlada vdova ali ločenka pa našim »sabljam« naklonjena. To je tiste Radgončane, ki so vedno želeli, da bi mi izginili čez vse hribe, precej bodlo v oči. Bili so se najbolj, da bi Slovenci od nje kaj izvedeli o predpripravih, ki so se med prebivalstvom vršile za njihni napad na nas.

Ko smo izganjali sovražne oddelke iz Dolge ulice, pridem tudi do hiše, kjer je omenjena gospa stanovala. Ko me opazi skozi zagnjeno okno, kjer je skrita gledala kaj se na ulici godi, me vsa obupana v precej dobri nemščini roti in prosi, da jo Slovenci kot Francozinjo in zaveznico — ker je Francija zaveznica Srbije — moramo vzeti v varstvo, ker jo ogražajo Radgončani, trdeč, da je naša vohunka. Potolažil sem jo, da bodo v pol ure vsi še bojazmožni Radgončani za zapahi kot talci, da so njihni oboroženi oddelki potisnjeni iz mesta v okolico in da po vsem tem ni nevarnosti, ker jo glede na to, da obvladujemo mesto, radgonske ženske in otroci ne bodo napadli. Če se pa vkljub temu boji za svoje življenje, mora pač k nam v vojašnico.

Pozneje se je pokazalo, da so ji prebivalci hiše, v kateri je stanovala, med boji res v taki meri grozili, da bi, če bi nasprotniki premagali naše čete, bilo to tudi zanjo lahko usodno.

Pet slovenskih vojakov rešenih smrti, da jih ni pokončala po naključju sprožena ročna granata.

Prvi dan bojev v Radgoni trčim pred malo ljudsko kavarno Gottlich, ki je stala blizu Pistorjeve vojašnice, na skupino vojakov, ki mi poročajo, da so prepodili sovražne patrole iz nekaterih ulic. Pri tem pogovoru držim v roki ročno granato. Ves zategnjen v debato, se z granato, kakor da bi bila kakšna sablja, brez vsakega namena nekako poigravam, predevaljo jo iz ene roke v drugo. Pri tem mi po naključju granatni zažigalni trak obvisi na prstu, kar je bombo vnelo ter se je iz nje začelo kaditi, zraven mi je pa še padla na tla.

Bojevnikom iz svetovne vojne bo znano, da so pri takoiimenovanih ofenzivnih granatnih po sproženju zažigalne vrvice navadno šteli: 21, 22, 23... in da je takoj nato bilo treba vreči granato na kraj, kjer naj bi se bila razpočila, ker bi drugače eksplozija v roki ter raztrgala metalca samega in z njim vred tiste, ki so v njegovi bližini. Ni čuda, da je očitno tudi v tem primeru na tleh sredi nas pred našimi nogami ležela goreča granata, ki je vsak trenutek morala eksplodirati, vidno ustavila sapo. Nič ne bil zmožen misliti na svojo in mojih rešitev. Znani so primeri, ko so se v bojih ali pri vajah po nesreči vnele ali pa bile nepravilno vržene vrte ročne granate. Taka naključja so imela za posledice po navadi človeške žrtve, ker so le redko vojak ali v takih trenutkih imeli pogum, da bi zbežali, če so to sploh mogli. Se manj jih je pa takih, ki bi se že goreči granati približali, jo vzeli v roko ter jo vrgli v smer, kjer bi ne mogla več škodovati.

(Dalje prihodnjič.)